

Hlavatý, Ivan

Malý velký muž Stasis Sopranidis

Porta Balkanica. 2023, vol. 14, iss. 1-2, pp. [83]-86

ISSN 1804-2449 (print); ISSN 2570-5946 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80525>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20240909

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MALÝ VELKÝ MUŽ STATIS SOPRANIDIS

Ivan Hlavatý

Touto vzpomínkovou statí bych chtěl představit nevšední osobnost Statise Sopranidise (14. května 1951–30. října 2022), Řeka původem z Javorníku na Jesenicku. Člověka malého sice vzrůstem, ale velkého srdcem, ideály, myšlením a činy, člověka neuvěřitelně obětavého, dynamického a zapáleného. Stasis, spisovně Eustatios (vyslovováno Efstatios), patřil k velké skupině v Česku narozených Řeků, kteří byli vychováni v duchu návratu do vlasti. Avšak ani po repatriaci a letech života v řecké domovině nezapomínal na zemi, v níž vyrostl, a patřil k nadšeným organizátorům českých večerů mezi řeckými navrátilci, které ntopoi (místní) přezdívali dodnes *Tsechoi* (Češi). Stasis byl však nejen Řekem, ale současně i hrdým Pontiem. K tomuto pojmu je nezbytný stručný exkurs. Podobně jako u českého národa (Chodové, Hanáci, Valaši a další) existují rovněž v řeckém národě početné regionální a etnické skupiny. Řecké etnické skupiny představují například Manioté nebo Tsakoní z Peloponésu či Sarakatsani nebo Sulioté ze severu Řecka. Někdy splývá dělení geografické s národopisným jako v případě Rumeliotů z Peloponésu a středního Řecka, Krétanů, Thrakiotů, Ipirotů, jihoitalských Řeků zvaných Griko nebo maloasijských Řeků (Mikrasiates), kteří se člení na Karamanlides, Kappadočany, Pontie a jiné skupiny. Z nich právě Pontiové tvoří početně velkou složkou nejen ve vlastním Řecku, ale také u naší řecké minority, kde představují přibližně třetinu její populace (v Řecku asi desetinu z celkového počtu obyvatel).

Pontiové (řecky *Πόντιοι*, *Pondii*) jsou Řekové původem z černoamořského pobřeží Malé Asie v dnešním Turecku. Tito Pontiové v dnešním Řecku představují početně i aktivitami významnou národopisnou skupinu, která si udržela do značné míry svůj ostatním Řekům obtížně srozumitelný dialekt, tradice, hudbu, tance, kuchyni atd. Řekové z Pontu jsou potomky starověkých iónských kolonistů u břehů Černého moře (starší řecký název *Euxinos Pontos*, moderní *Mavri Thalassa*, turecky *Kara Deniz*), kteří po třech tisíciletích konstantního osídlení byli ve většině násilně vysídleni ve 20. letech 20. století za vlády nacionalistického vůdce Turecka Mustafy Kemala označovaného za Atatürka neboli

1. Stasis Sopranidis s pontijskou pokrývkou hlavy (*paslik*)

„Otce Turků“. Ti, kteří zůstali, museli povinně přijmout islám, ale i přes silné asimilační tlaky a poturčování hovoří zbylí Pontiové vedle turečtiny svým specifickým dialektem a pontijskou hudbu a tance přijali za své i Turci, jen místní kostely, chrámy a kláštery chátrají. Mnozí Pontiové zažili během života dvojí emigraci: první při nedobrovolném vystěhování do původní pravlasti a druhou za občanské války (1946–1949), kdy mnozí hledali záchranu a spásu v útěku z Řecka do zemí bývalého východního bloku.

Mezi Pontie, kteří přišli do tehdejšího Československa, patřili i rodiče Statische Sopranidise. Statisovi předkové pocházeli z Karsu a Vezin-kij (obec Βεζίκιοι dnes Ölcülü u města Kars, kde žili tzv. *Kavkazoi* neboli Kavkazští Řekové). Rodina ze strany Statisova otce se po příchodu do Řecka usadila v obci Eleónas, kde se narodil Statisův otec Panajiotis, pak se přestěhovala do obce Achinós (obojí v regionu Serres ve střední Makedonii). Matka Theanó, rozená Michailidu, rovněž potomek uprchlíků z Pontu, přišla do Československa z proslulé vesnice Nótia, ležící na východním úpatí pohoří Vóras u hranic s dnešní Severní Makedonií (dříve Jugoslávií) západně od hraničního přechodu Gevgelija/Evzoni. V Československu se spolu se svými krajany usadili v horské a izolované vesnici Travná (dříve Krautwald) na Javornicku. Zde se manželům Sopranidisovým narodil Eustatios jako nejstarší syn a jeho mladší sourozenci bratr Dimitris a sestra Sofía. Statis a jeho sourozenci vychodili základní školu v Javorníku, kam nějaký čas dojížděli denně šest kilometrů, občas je museli ujit i pěšky. Statis se po základní škole vyučil sklářem ve Valašském Meziříčí, ale rodina a řecká komunita ho přivedli zpět a usadil se v Javorníku. Zde se při zaměstnání ve státním statku Oseva seznámil se svou budoucí manželkou Aggeliki (vyslovováno Anděliki) Pesku z Bílého Potoka. Aggeliki je Epirotkou, tedy po předcích původem z Epiru, hornatého regionu na severozápadě Řecka. V Javorníku se jim narodily dvě dcery, starší María a mladší Aggeliki, s nimiž se v květnu roku 1980 v repatriační vlně celá rodina přestěhovala do Řecka. Se Statisem mne již v době před repatriací pojilo kamarádství, a tak jsem pomáhal při nakládání nábytku a dalšího majetku do železničních vagonů a před odjezdem hlídal jejich dcery při vyřizování posledních náležitostí. Následovalo dlouhé období s minimem kontaktů a teprve po více letech při prvním

setkání v Řecku v roce 1997 jsem se dozvěděl detaily o osudu navrátilců. Rodina zprvu jako mnozí jejich krajané zkoušela štěstí v megalopoli Soluni, ale brzy přesídlila do okresního města Kilkis vzdáleného po silnici nebo železnici necelých padesát kilometrů od Soluně. V roce 1988 koupili pozemek v nedaleké vesnici Metallikó a během čtyř měsíců stál jejich vlastní přízemní dům. Později k němu přistavěli jedno patro, kam se přistěhovala vdaná dcera María s rodinou. Na zahradě vyrostl další, menší domek pro rodiče Statische, který byl později po jejich smrti využíván pro ubytování návštěv. Při onom prvním setkání po letech ani jeden z nás dvou netušil, že dávné silné kamarádství se brzo promění v přátelství obohacené o vzájemnou spolupráci při výměně folklorních souborů a další kulturní aktivity.

Statische odjakživa zajímala historie a folklor pontijských Řeků, a tak se ve volném čase angažoval v aktivitách pontijských historických a národopisných *sylogů* (spolků nebo sdružení) ve své vesnici, v blízkém Kilkisu a širokém okolí. Podílel se na organizování pontijských folklorních festivalů, hudebních večerů a dalších kulturně národopisných akcí a studoval literaturu o dějinách a folkloru Pontiů. Dlouhá léta působil v místním Pontijském národopisném sdružení v Metalliku (*Pontiakos laografikos syllogos Metallikou*, založený roku 1992) jako člen, později místopředseda a konečně několik let jako předseda. Při společných sezeních se Statisem a jeho prostřednictvím se členy a vedením mnoha pontijských národopisných a historických sdružení vznikla idea seznámit českou veřejnost s pontijským folklorem, kroji a tradicemi na domácích českých festivalech. Tyto národopisné snahy vedly mimo jiné k realizaci putovní výstavy „Pontiové – potomci Argonautů“ a další putovní, tentokrát umělecké výstavy tvorby Andonise Tsolakise, uměleckého řezbáře, sochaře a malíře z Kilkisu, po moravských muzeích v roce 1997 a 1998. Obě byly zahájeny na zámku ve Vsetíně. Díky této spolupráci v roce 1997 poprvé zazněla pontijská lyra a zaduněly kroky pontijských tanců v Česku na Rožnovských slavnostech ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm v podání souboru *Argonavtes* z města Kilkis. Jeho členové obohatili rovněž program a průběh cyrilometodějských oslav a pouti na hoře Radhošť a v tamní kapli zasvěcené řeckým svatým věrozvěstům. Pontiové z Kilkisu uchvátili početné poutníky nejen kroji, ale také zpěvy ortodox-

2. Sídlo historického a národopisného sdružení v obci Metallikó

3. Soubor *Argonavtes* při vystoupení na Rožnovských slavnostech 1997

ních hymnů, četbou z Bible v řečtině a darem svatě ikony Panny Marie Sumelské (*Panagia Soumelá*). Ta je ochránkyní Pontu a proslulého jí zasvěceného kláštera, který je leží vysoko v kolmé skalní stěně v horách nedaleko Trapezuntu v Turecku. Stejnomený klášter a chrám vyrostl také v Řecku nedaleko města Veria jako náhradní duchovní a religiózní centrum pontijských Řeků za ztracený originál. Folklorní soubor *Argonavtes* se v průběhu let vracel do Česka opakovaně a se Statisem jako organizátorem, průvodcem a tlumočnickem účinkoval nejen v Rožnově pod Radhoštěm, ale také v Písku, Olomouci, Jeseníku nebo Javorníku a sousedním Německu nebo Polsku.

Kromě tohoto souboru měli čeští diváci díky neúnavnému Statisovu úsilí příležitost vidět a zažít pontijské tance a písně také v po-

dání souborů *Oi Akrites* (Akrité byli strážci hranic v době válek Byzance s Araby) z Polykstra nebo originální aromunský folklór představený souborem *Oi pende vrysses* (Pět pramenů) z podhorské vesnice Griva ve střední Makedonii či makedonský folklór v podání souboru *Megas Alexandros* (Alexandr Veliký) z obce Neochoruda u Soluně. Posledně zmíněný soubor na festivalu Mariánský podzim v Mariánských Lázních v roce 2007 mimo vlastní program slavností vystoupil také na vernisáži výstavy s názvem „Řecko blízké i vzdálené“ o Egejské Makedonii v prostorách Anglikánské kaple. Záslouhou Statische Sopranidise chodský soubor Mariánek z Mariánských Lázní a valašský Sedmikvítek z Frenštátu pod Radhoštěm prezentovaly na festivalech v Řecku český a moravský folklór. V roce 2000 doprovázel Statis Sopranidis opět soubor *Argonavtes* z Kilkisu na vystoupeních v Rožnově, Olomouci (ve Vlastivědném muzeu) a v Jeseníku, kde se konal Festival řeckých občanů v České republice organizovaný tamní řeckou obcí

4. Statis Sopranidis uvádí vystoupení pontijského souboru na slavnostech v Jeseníku

5. Soubor *Argonavtes* před jeseníckou radnicí

za předsednictví Iliase Tsumaropulose a pod patronací města Jeseníku. S řeckým souborem tehdy přijeli také představitelé města Kilkisu a mezi oběma městy bylo navázáno partnerství, což byla opět především Stasisova iniciativa. Tanečníci souboru *Argonavtes* a pontijští zpěváci z Kilkisu tak měli možnost navštívit město Jeseník opakovaně a ozdobit svým vystoupením nejednu svátek či výročí. V místě Stasisova dětství a mládí, v Javorníku, se stal jeho příjezd se souborem *Argonavtes* spolu s elánem a nadšením, které dovedl přenést na své okolí, impulsem pro místní řeckou komunitu k založení vlastního folklorně tanečního souboru. Agilní a neúnavný Stasis spolupracoval na řecké straně rovněž na přípravě výstavy „Makedonie – perla severního Řecka“, realizované ve Vlastivědném muzeu v Olomouci v roce 2008, kdy pomohl zajistit výpůjčku části exponátů od řeckých historických spolků a muzeí. O všechny uvedené a mnohé další zde nezmíněné aktivity se opakovaně a detailně zajímal řecký regionální i celostátní tisk, televize i rozhlas. Stasis se rovněž značně angažoval v mediální propagaci Česka v Řecku. A někdy i v takových „maličkostech“, jako byl tlak na místní řecké obchodníky s potravinářským zbožím, aby do svého sortimentu zahrnuli pro české Řeky produkty české provenience.

Za své dlouholeté národopisné a kulturní aktivity včetně utužování přátelství mezi oběma národy byl Stasis několikrát oceněn pamětními a děkovnými plaketami a medailemi z oficiálních míst na řecké i české straně. V další působnosti na kulturně folklorní poli mu v pozdním věku bránila Parkinsonova choroba, která ztrpčila a devalvovala poslední léta Stasisova života. Považuji za morální povinnost připomenout památku a jméno Stasisa Sopranidise, řeckého a pontijského patriota a velkého přítele Česka, který neocenitelně přispěl ke vzájemnému poznání a sblížení řeckého a českého národa a který Čechům přiblížil kulturu a folklor řeckého Pontu a jeho lidu. Sám byl na svůj pontijský původ velmi hrdý a pontijská lyra (*kementze*, třístrunný hudební nástroj podobný houslím) a zvláštní pontijské písně a tance, které díky Stasisovu entuziasmu a úsilí zazněly a protančily Českem, ho budou jistě provázet i za řekou Acherón v zemi Charónově.

6. Obvyklé taneční kolo účinkujících s diváky po vystoupení, Jeseník 2000

7. S. Sopranidis s účinkujícími na festivalu v Jeseníku (třetí zleva v přední řadě)